

© *Іванова О.С.*

Іванова О.С. – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарної підготовки Одеської державної академії технічного регулювання та якості, начальник відділу виховної роботи Одеської державної академії технічного регулювання та якості..

УДК 1:37.046.16

СОЦІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ В ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглядаються соціальні особливості формування гуманітарно-технічної еліти в освітній парадигмі сучасного технічного університету. Конкретизовано перспективні напрями інновацій в структурі ринкових трансформацій. Визначена доцільність упровадження інноваційних технологій навчання в навчально-виховний процес сучасного вищого технічного навчального закладу.

Ключові слова: *освіта, гуманітарно-технічна еліта, сучасний вищий технічний навчальний заклад, синергетичне мислення.*

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГУМАНИТАРНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЕ ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

В статье рассматриваются социальные особенности формирования гуманитарно-технической элиты в образовательной парадигме современного технического университета. Конкретизировано перспективные направления инноваций в структуре рыночных трансформаций. Определена необходимость внедрения инновационных технологий обучения в учебно-воспитательный процесс высшего технического учебного заведения.

Ключевые слова: *образование, гуманитарно-техническая элита, современное высшее техническое учебное заведение, синергетическое мышление.*

SOCIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE FORMATION HUMANITARIAN AND TECHNICAL ELITE IN THE EDUCATIONAL PARADIGM OF MODERN TECHNICAL UNIVERSITI

Abstract: *The article examines the social characteristics of the formation of Humanities and technical elite in the educational paradigm of modern technical university. Concretized promising areas of innovation in the structure of the market transformation. The necessity of introducing innovative learning technologies in the educational process of height.*

Key words: *education, humanitarian and technical elite, advanced technical colleges, synergistic thinking.*

Постановка проблеми. Сучасний рівень науково-технічного, інформаційного та соціально-економічного розвитку суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії та міжнародного співробітництва вимагають підготовки компетентного, конкурентоспроможного, професійно мобільного, соціально активного фахівця, здатного до адекватного професійного самовизначення і саморозвитку.

Вирішальне значення в переході на більш високий щабель розвитку людства має культивування творчо орієнтованої особистості «синергетичного» типу мислення, здатної адекватно оцінювати ситуацію, зважувати альтернативні думки і приймати продумані рішення на основі аналізу відповідної інформації. Культура гуманітарно-технічної творчої діяльності особистості в соціально-філософському аспекті розглядається як один з пріоритетних напрямів модернізації сучасного вітчизняного суспільства. Проте очевидно, що технічний університет у його сучасному статусі не повністю відповідає потребам суспільства. Освіта, одержана в технічному університеті, в ідеалі має допомогти майбутньому фахівцеві знайти професіоналізм і реалізувати свої потенції, оскільки її домінуюча мета - відтворення родової субстанції людини, створення умов для розвитку нового типу соціокультурної орієнтації та життєдіяльності, спрямованої на саморозвиток і самовдосконалення особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах модернізації всіх сфер життєдіяльності вітчизняного суспільства особливого значення набуває здатність вищої технічної освіти перейти на інноваційний алгоритм розвитку [3]. Українські вчені В. Андрущенко, І. Зязюн, М. Згуровський, В. Кремень, М. Михальченко, М. Степко та ін. відзначають цілу низку факторів, які підтверджують можливість позитивного розв'язання суспільством насущних проблем трансформації освіти [6].

Зокрема підкреслюється, що суспільні, економічні, технологічні та інші запити сучасного світу, інформаційна революція і формування суспільства, побудованого на знаннях, диктують нові вимоги до методологічної, світоглядної, системної підготовки сучасних фахівців. Сукупності цих вимог відповідає інноваційна спрямованість освіти, яка останнім часом стає важливою основою подальшого розвитку. Завдяки цьому модернізація вітчизняної вищої технічної освіти має набути нових імпульсів розвитку.

Вимоги прагматичної спрямованості вітчизняної вищої технічної освіти висуваються в Національній доктрині розвитку освіти, де зазначено, що «доцільно постійно оновлювати зміст освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень» [7]. Отже, практично-прагматичну спрямованість сучасної вищої технічної освіти передають провідні напрями її розвитку в структурі ринкових трансформацій, а саме: інноваційний характер освіти, демократизація освітнього процесу, інформатизація та прагматизація освіти [5,9,10].

Мета статті - вивчити соціологічні особливості формування гуманітарно-технічної еліти в освітній парадигмі сучасного технічного університету.

Виклад основного матеріалу. В основі освітнього ідеалу III тисячоліття, парадигма якого визначена в доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття (ЮНЕСКО), актуалізуються такі принципи, як: пізнання, вирішення, життєдіяльності та ін. Розуміння сенсу цього ідеалу є розумінням того, що елітна освіта в технічному університеті має органічно включати в собі фундаментальну складову. Проте фундаментальність сама по собі нейтральна, а у парадигмі елітної освіти вона повинна бути доповнена такими складовими як-от: гуманістична зорієнтованість, креативність. Орієнтуючись на такі домінанти є всі умови для створення прогностичної моделі підготовки гуманітарно-технічної еліти. Реалізація принципів цієї моделі в освітній практиці сучасного вищого технічного навчального закладу (далі ВТНЗ) дозволить відійти від загальної орієнтації на «середнього» студента, який у майбутньому сприятиме забезпеченню інтенсивного соціального та науково-технічного прогресу. Саме тому ми орієнтувалися у дослідженні на те, що подібного роду вітчизняна програма має бути спрямована не тільки на визначення принципів відбору і навчання корпусу університетської гуманітарно-технічної еліти, а й на інтенсивний розвиток досліджень у цій сфері. Однак, звертаючись до проблеми формування гуманітарно-технічної еліти у ВТНЗ, визначаючи домінуючі підстави формування моделі підготовки елітно конкурентоспроможного фахівця доцільно називати як параметричний. На цьому рівні становлення моделі елітного університетської освіти ми маємо в своєму розпорядженні знання окремих властивостей і відносин, що визначають її специфіку. Вихідними домінуючими векторами заснування окресленого феномена є фундаментальність, креативність, гуманізм освітньої моделі. У розрізі цих векторів все ж не простежується той рівень складності, який би забезпечив цілісність і органічність цієї моделі: динаміку властивостей, зв'язків, відносин. На наш погляд це варто здійснювати лише на стадії морфологічного аналізу.

Синтезуючи парадигму фізичного і морфологічного підходів, можна створити системну модель гуманітарно-технічної еліти в освітній парадигмі сучасного ВТНЗ. Лише в її межах будуть реалізовані основні системні принципи: цілісність, взаємозалежність (педагогічної системи та освітнього середовища), ієрархічність, множинність опису, а феномен елітної освіти зможе реалізувати її домінуючу мету.

Інноваційний характер сучасної вищої технічної освіти зумовлений насамперед тим, що в нових умовах господарювання інновації перетворилися на ключовий чинник зростання конкурентоспроможності, забезпечення економічного зростання, зростання добробуту населення, а також забезпечення економічної, технологічної та екологічної безпеки країни. А для країн з перехідною економікою саме інновації забезпечують перехід до нової технологічної бази, випуску нової продукції і, в кінцевому рахунку, вхід у фазу економічного зростання.

Як результат підвищення ролі інновацій у всіх сферах людської діяльності дуже швидко виробляються, оновлюються і розповсюджуються нескінченні факти, дані та знання про явища природи, технологічні і суспільні зміни. У зв'язку з цим істотно зростає роль системних, міждисциплінарних знань людини, необхідних з нескінченними потоками різноманітних знань і даних для вирішення нових, нестандартних проблем.

У такій новій парадигмі головне місце відводиться аналітичним здібностям фахівців, тобто їхній здатності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, виділяти закономірності, обґрунтовувати інноваційні рішення складних міждисциплінарних задач. Крім того, слід враховувати, що економіка більшості зарубіжних країн світу будується на принципах

інноватики [5]. Вона об'єднує такі важливі суспільні складові, як освіту, науку, виробництво в єдину інноваційну модель. Саме тому сучасний фахівець повинен мати цілісні знання про інноваційні механізми, ринок, і вміти застосовувати їх на практиці [8, 9].

Зауважимо, що сам термін «інновація» вперше ввів у вживання австрійський учений, основоположник інноваційної теорії економічного розвитку Й. Шумпетер [1], у праці «Теорія економічного розвитку» де визначено інновацію як «нову комбінацію», що означає іншу якість засобів виробництва, яка досягається не шляхом дрібного поліпшення старого обладнання або наявної організаційної схеми, а дискретно, поруч з ним, через введення нових засобів виробництва або систем його організації. Так, інновації витісняють старі продукти і освіти, і науки, і виробництва, що забезпечують структурну перебудову суспільства, виступаючи при цьому фактором руйнування для творення [3]. А у середині 80-х років XX століття науковці, почали активно вживати у довідкових джерелах новий термін «інновація» для позначення процесів перебудови вітчизняної педагогічної системи [2].

У результаті аналізу різних підходів до визначення освітніх інновацій і механізмів їхнього створення, Г.Сіротінко визначає поняття як результат (продукт) процесу створення нового, що оновлює освітню теорію і практику, оптимізуючи досягнення поставленої перед суспільством мети вищої технічної освіти.

Таким чином, освітні інновації - це загальна назва нового продукту освіти (теоретичного, практичного), що втілюється в навчально-виховний процес - концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методи, прийоми і т. д. Проте за умови використання категорії «інноваційний характер освіти» не завжди мається на увазі виключно рівень упровадження освітніх інновацій, часто мова йде про участь вищів технічного спрямування у інноваційній діяльності або залучення інновацій в освітній галузі.

Зокрема перспективним напрямом залучення інновацій в галузі освіти нам вбачається створення зон високих технологій. Поширена така форма зон високих технологій як технопарки, спрямовані зміцнювати зв'язок між освітою та наукою [10, с. 36]. Найчастіше вони створюються на базі університету і наукових центрів, які займаються науковими розробками, мають багатий кадровий потенціал, готують майбутніх фахівців, що у своїй діяльності використовують передові технології. Це колосальна продуктивна, інтелектуальна, творча сила, здатна вирішувати економічні та соціальні завдання, що стоїть перед державою і суспільством.

Провідні вітчизняні ВТНЗ мають свої лабораторії, виробничі приміщення, які можуть постачати малим підприємствам і фірмам; проводити маркетингові дослідження і надавати допомогу у визначенні секторів ринку або окремих груп споживачів; готувати фахівців для малих фірм і підприємств, надавати консалтингові послуги, надавати в лізинг обладнання, оргтехніку, транспортні засоби тощо. У результаті цих дій з'являється можливість для швидкого впровадження наукових розробок у сферу освіти, науки, виробництва.

Однак, для того аби така схема почала працювати варто створити міцну підтримку на вітчизняному рівні. Відтак, стає актуальним суттєве оновлення змісту та методики професійної підготовки гуманітарно-технічної еліти, включення до навчальних програм управлінських, економічних і правових знань, поглиблене вивчення інформаційних технологій, основ інтелектуальної власності, іноземних мов тощо, адже майбутнє освіти детермінується процесами виникнення нових центрів еталонного знання, інноваційних потенційних майданчиків, які відграють випереджальну-освітню функцію в суспільстві, а у майбутньому цілком ймовірно перетворяться в нові види навчальних закладів [3, с. 47].

Отже, з точки зору окресленої парадигми інноваційність освіти – це своєрідний прояв власних сил і здібностей майбутнього фахівця та ініціювання індивідуальних шляхів його розвитку. У цьому випадку знання не просто отримують вигляд нашарування в структурі особистості, а виявляються й еволюційних, історичних проявах; розкриваються приховані можливості індивіда [3, с. 49].

Філософсько-методологічною основою інноваційного підходу в освіті стає гуманістична тенденція розвитку людини, заснована на принципах вільного індивідуального творчого розвитку особистості, з урахуванням творчих можливостей особистості.

Інновації освіти сприяють забезпеченню умов для випереджаючого зростання потреб людини протягом усього життя. Розвиток індивідуальності розглядається як вища духовна цінність суспільства, як головна продуктивна сила, у якій проявляється органічна єдність цілі та засоби. Тому через інноваційний характер вчені пояснюють зміну мети, вимог до парадигми освіти [6, с. 3].

У зв'язку з вищезазначеним актуалізується головна мета навчання яка, перш за все спрямована

не на придбання нових знань, умінь і навичок, а вироблення здатності орієнтуватися в нових умовах життя, детермінованих зростаючою швидкістю темпу життя людства, прийняттям стратегічних рішень. що у свою чергу, передбачає розвиток здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, співпраці з іншими людьми, формування інтересу до знань. А це вимагає радикального перегляду філософії викладання, перехід від моделі «контролю якості» до моделі «забезпечення якості». З цим ми пов'язуємо основні принципи інноваційних змін в освіті до яких відносимо такі як от: плюралізм, варіативність, альтернативність та безперервність освіти [4, с.173]; особистісно-орієнтоване навчання; взаємодію викладача і студента; єдності навчання і виховання, пошук нестандартних методів і форм навчання [8, с.184], а також розробка і впровадження в навчальний процес дистанційно активних форм навчання та застосування у широкому масштабі інноваційних освітніх технологій, які базуються на фундаментальних епістемологічних і герменевтичних аспектах освіти, пов'язаних з мистецтвом розуміння і високою комунікативною культурою [6]. У сучасних умовах це дуже важлива життєва орієнтація, відсутність якої не дозволяє протистояти складним зовнішнім обставинам [1].

Швидке пристосування до зовнішніх змін досягається як різноманітною фундаментальною підготовкою, так і створенням можливостей для перепідготовки в рамках існуючої системи вищої технічної освіти.

Спрямованість на особистісний саморозвиток отримує більш динамічний і в той же час прагматичний характер. Так, для випускників сучасних ВТНЗ стає важливим самоствердитися в реальному житті, а не тільки в внутрішньо особистісному просторі. Відтак, як результат, не тільки підвищується активність студентів у засвоєнні навчального матеріалу, а й збільшується освіченість, створюється нове пошукове мислення, яке відповідає таким критеріям, як здатність вчитися, креативність, інтелект. У зв'язку з цим, на перший план висувуються такі освітні технології, як педагогіка співробітництва та педагогіка вільного виховання, нові підходи до організації процесу у ВТНЗ, які реалізуються за допомогою таких принципів, як рольова перспектива, педагогічна взаємодія, співпраця і співтворчість. При цьому дуже важливим є перегляд підходів в існуючій системі вищої технічної освіти.

Отже, сьогодні інноваційна діяльність в освіті розглядається не лише як фактор підвищення її якості та ефективності, основа розвитку всіх сфер суспільного життя, але і як вектор підвищення запиту на освітні послуги та зміни мотиваційної готовності дорослих до професійного навчання.

Висновки. Таким чином, інноваційний характер сучасної вищої технічної освіти вимагає створення інноваційних освітніх структур, утворення активного освітнього середовища, що у свою чергу веде до гнучкого управління та підтримки «відкритого взаємозв'язку». Кінцевою метою інноваційної освіти є виведення навчальних закладів на режим самоврядування, самоорганізації та самовдосконалення. Ця обставина демонструє, що для постнекласичного етапу розвитку науки характерний синтез різних напрямів освіти, науки і виробництва.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні методологічних підходів щодо процесу формування гуманітарно-технічної еліти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажал Ю. М. Экономическая теория технологических изменений: [учеб. пособие] / Ю. М. Бажал. – К. : Завет, 1996. – 240 с.
2. Зерна педагогической инновации: [хрестоматия] / Сост. : Л. В., Буркова, Н. Ф. Федорова. – М. : К., Правда, 2001. – 120 с.
3. Евтодюк А. В. Трансформация университетского образования в контексте синергетической парадигмы на рубеже эпох / А. В. Евтодюк // «Университетское образование Украины XXI века: проблемы, перспективы, тенденции развития» : [международная научно-практическая конференция]. – Харьков, 2000. – С. 46 - 50.
4. Медведев В. К. Реализация концепции непрерывного образования как системная комплексная проблема / В. К. Медведев // Проблемы и перспективы формирования национальной гуманитарно-технической элиты: [сборник научных трудов]. – Выпуск 7-8 (11-12) / Под ред. Л. Л. Товажнянский, О. Г. Романовского. – Вып. 9-10 (13-14). – Харьков: НТУ «ХПГ», 2005. – С. 73 - 180.
5. Олексенко Н. И. Инновационные подходы к проведению учебных занятий при подготовке фармацевтов / Н. И. Олексенко // Проблемы и перспективы формирования национальной

© **Кравцов Ю.С.**

- гуманитарно-технической элиты. Сборник научных трудов. – Выпуск 9 - 10 / Под ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вып. 9 - 10 (13-14). – Харьков: НТУ «ХПГ», 2006. – С. 277 - 284.
6. Частная высшая школа Украины на пути инноваций: [монография] / Под ред. В. П. Андрущенко, Б. И. Королева. – Х. : Изд-во НУА, 2005. – 320 с.
  7. Степко М. Ф. Высшее техническое образование и наука Украины как факторы общественного развития и интеграции Украины в мировое сообщество / М. Ф. Степко // Материалы Всеукраинского совещания ректоров высших технических учебных заведений («Высшее техническое образование Украины и Болонский процесс»). – Харьков : НТУ «ХПГ», 2004. – С. 19 - 35.
  8. Сухина В. Ф. Возможности частного образования в инновационном обучении / В. Ф. Сухина // «Университетское образование Украины XXI века: проблемы, перспективы, тенденции развития» : [международная научно-практическая конференция]. – Харьков, 2000. – С. 184 - 185.
  9. Ткачева Н. А., Ткачев С. И. Формирование у студентов потребности в самообразовании / Н. А. Ткачева, С. И. Ткачев // «Высшее образование Украины XXI века: проблемы, перспективы, тенденции развития» : [международная научно-практическая конференция]. – Харьков, 2000. – С. 190 - 191.
  10. Яцейко М. Демократизация образования как тенденция ее развития в XXI веке / М. Яцейко // Высшее образование Украины. – 2006. – № 4. – С. 34 - 39.

Кравцов Юрій Сергійович – кандидат філософських наук, доцент, докторант кафедри філософії та права Дніпродзержинського державного технічного університету.

УДК:112

ЗРОСТАННЯ ЗНАЧУЩОСТІ ПРАВА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ

У статті розглядається одна з найважливіших проблем сучасного гуманітарного знання – проблема зростання значущості права в сучасній освіті і вихованні, що супроводжується глибоким переосмисленням комунікативної природи соціальної реальності, зміною уявлень про сучасну правову реальність як сутнісну характеристику суспільства.

Ключові слова: соціальна реальність, правова криза, правове поле освіти, правова реформа, базова підготовка юриста.

РОСТ ЗНАЧИМОСТИ ПРАВА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ

В статье рассматривается одна из важнейших проблем современного гуманитарного знания - проблема роста значущости права в современной образовании и воспитании, что сопровождается глубоким переосмыслением коммуникативными природы социальной реальности, изменением представлений о современной правовой реальности как сущностную характеристику общества.

Ключевые слова: социальная реальность, правовой кризис, правовое поле образования, правовая реформа, базовая подготовка юриста.

THE INCREASSING IMPORTANCE OF RIGHTS IN MODERN EDUCATION AND TRAINING

The article deals with one of the major problems of modern human knowledge - the problem of growth znachuschossti law in modern education and training, accompanied by deep pereomislennyam kommunikativnoyi nature of social reality, changing concepts of modern legal reality as an essential characteristic of society.

Keywords: social reality, the legal crisis, the legal framework of education, legal reform, the basic training of a lawyer.

Законои, що регулюють відносини в освітянській галузі, мають бути демократичними, спонукати до творчості, вибору моделей і технологій навчання, виховання, сприяти самовизначенню учасників навчально-виховного процесу. Освітянське правове поле повинно надавати громадянам реальні